

Архимандрит Захарија,
манастир Светог Претече, Есекс

ПОСЛУШНОСТ – ТЕМЕЉ МОНАШКОГ ЖИВОТА

Монашку послушност је Свети Софроније схватао на позитиван начин – никада као жртву или обавезу, нити као задатак који треба извршити, већ као чисту почаст и привилегију – да се човек уздигне на ниво Божје воље. Тајна послушности је натприродна, премда за световно расуђивање она представља лудост. Монах у свом одрицању подноси извесно умирање, али то умирање чини опипљивом реалност настајења Христа у његовом срцу. Послушност је срце монаштва. Ради се о најдоследнијем подражавању Христовог смирења на земљи.

Монашка заједница бива управљана самим Господом и зато се назива "теократском". Она се гради на апсолутним начелима Његовог Имена и Његове Речи. Зато свети Јован Лествичник пише: "Послушни монах живи само са две мисли у свом срцу: са Именом Господњим и са речју свог Старца"¹. Прихватајући божанско Име и реч која му је дата, монах брзо достиже чистоту ума, која је, како примећује Свети Софроније, дар који се даје искључиво монасима. Људи у свету могу задобити велике дарове, па чак и дар чудотворства, али дар чисте молитве, у којој је читаво биће људско погружено у Духу Божјем, доступан је само кроз монашку послушност.

У теократском начину живота свако дело задобија апсолутне димензије. Чак и послушања, која се чине понижавајућим, задобијају вечну вредност, јер представљају испуњење заповести која се извршава у Име Господње и утврђена је на Његовој речи. Монах иде Христовим путем и живи на месту владавине Господње. Према томе, сваки његов покрет треба да одише етосом христоводобног смирења. Свети Софроније примећује да чак и једна негативна мисао према брату има погубне последице; она је као "пукотина" на зидовима манастира², распуклина у животу братства. Господ очекује од монаха савршено приношење у свему што чини; познавање Његових закона и савршене и свете воље Његове. Стога и свест монаха да у манастиру све припада Богу, показатељ је духа послушности. Његова истанчана свест подстиче га да "употребљава" сваки предмет овог боголиког организма са великом пажњом и благодарношћу, без злоупотребе³.

Монах ради, не за себе, него за другога – за своју браћу, и по превасходству за Другог, који је Господ, што такође представља знак духа послушности, будући да следи пример Сина Човечијег, Који није тражио славу за себе, већ испуњење воље Оца Небеског за спасење света, зарад којег је положио свој живот као "откуп за многе"⁴. Апостол Павле говори о богоподобним подвизима, који се састоје у поштовању других више него себе: "Старајте се, не свако за своје, него свако и за оно што је другога"⁵. Према томе, свако дело које монах чини из срца и са благодарношћу, доприноси изградњи и одржавању општежитељног живота.

Монах налази благодат у марљивом вршењу послушности са жељом да служи својој браћи, када поставља себе испод других, знајући да се узвишеност човека пред Богом огледа, не у делу које чини, већ у начину на који га чини. Монах има за управитеља својих корака Духа Онога који је рекао: *Који служи већи је од оног који седи*⁶. Оно што оправдава монаха пред очима Божјим јесте чистота срца и жртва живота за Господа и за оне који заједно са Њим чине Његово Тело на конкретном месту. Монах који не гледа да

¹ В: Јован Синајски, *Лествица* 4, 19, стр. 74; такође: *Свети Силуан Атонски*, стр. 172.

² В: Архим. Софроније, *Градећи храм Божји у себи и својој браћи*, том 2, стр. 151, 185, 209, 230.

³ В: 1Кор. 7, 31.

⁴ В: Мт. 20, 28.

⁵ Филип. 2, 4.

⁶ Лк. 22, 27.

угоди себи, већ марљиво извршава манастирске послове, не осуђујући и немајући тежњу да спроводи власт над другима, прима освећујућу благодат, која га не напушта, а супротно томе, монаха пустоши избегавање рада. Бог није неправедан. Он надзире и даје награду и на месту своје владавине и у срцу оних који ту обитавају.

Смирење послушности је оно што привлачи пажњу Бога на монаха. Зато се и монах храбро покорава свом Старцу, који га води смиреним путем Божјим, да би му се срце оживотворило непропадљивом божанском благодаћу. Монах се слободно и добровољно одриче свог малог живота, полагајући га пред ноге свог Старца, да би за узврат примио величанствени живот Божји. Истрајава у напору победе над страстима и умртвљењу сопствене воље, самовољног мишљења, распуштености ума и скривене гордости. Господу је веома угодно када монах са вером прима "сурове речи (=грдње)" свог Старца, без слабљења верности њему. Смирење распећа ума и одбацивања сваке људске логике, зарад задобијања силе и мудрости Крста⁷, воде у нешто величанствено, што превазилази ум људски: прво, задобијање ума Христовог, то јест, новог ума распрострањеног у бескрај богонадахнутом логиком, и друго, задобијање новог срца које садржи васцели свет.

У монашкој заједници нико не може да искористи монаха. Премда појединци можда изгледају интелигентнији, марљивији и уживају веће привилегије, у суштини битно је да срце монаха буде у јединству са срцем његовог Старца. Тада, чак и ако је монах везан за кревет, уколико његово срце ни у ком случају не противречи свом Старцу, он не одступа од духа послушности. Као што наглашава свети Софроније, права добит за манастир је монах који не греши и остаје слободан од страсти.

Господ је рекао: "Ако се два од вас сложе на земљи у било којој ствари за коју се узмоле, даће им Отац мој који је на небесима. Јер где су два или три сабрана у име моје, онде сам и ја међу њима"⁸. У тајни послушности послушник тражи вољу Божју у Име Божје, али и Игуман објављује вољу Божју у Име Божје. Уколико постоји дух послушности, чак ће и зидови ускликнути божанску вољу⁹, у складу са речима Светог Писма: "Веровах, зато и говорих"¹⁰.

Премда је Старац центар живота у општежићу, ипак, он својим положајем није изнад своје браће. Напротив, положај га скрушава теретом многих одговорности. Он зна за потребу да непрестано пребива у току воље Божје и да у сваком тренутку објављује истину Његове воље. Његов дух је у непрестаном труду да расуђује шта је Божја воља за његову браћу у свакој ситуацији. Са страхом се моли: "Господе, дај ми реч истине за слуге Твоје, за браћу моју, који ми прилазе тражећи вољу Твоју."

Монах, са друге стране, приступа свом Старцу, не овлаш, него са великим поштовањем и страхом, тражећи његове свете молитве и спреман да уграби прву реч као вољу Божју. Моли се: "Господе, молитвама оца и Игумана мога, дај ми реч истине и познања свете воље Твоје". Уколико има такве молитве са обе стране, сваки контакт постаје пророчки догађај, догађај истине, који, на неки начин, "обавезује" Бога да проговори. Прва старчева реч је све за послушника, чак иако је супротна његовој душевности. Даје се у Име Христово, зато се монах и бори да не буде осујећена његовим помислима. Он живи са сталном бојазни да случајно не пође за сопственом вољом и испадне из Раја послушности¹¹.

Свети Софроније је истицао да Игуман никада не треба критиковати. Грех је критиковати онога ко је жртва монашке заједнице. Чак и ако монах примети нешто што није сасвим исправно код Игумана, било би погрешно да покуша да га исправи. Треба само да се помоли за њега. Тада ће Бог надокнадити недостатке. На тај начин и Игуман

⁷ В: 1Кор. 1, 21-24.

⁸ Мт. 18, 19-20.

⁹ Уп. Лк. 19, 40.

¹⁰ Пс. 115, 1.

¹¹ В: Јован Синајски, *Лествица* 4, 128, стр. 113.

ће бити помогнут, али и монах ће примити награду за своју молитву. Молитва је једини начин да неко приступи Игуману, док, у супротном, уколико монах осуђује свог Предстојатеља, иде у погибао.

Послушност је кључ који открива дубине путева Духа и језика Светог Писма. Свети Јован Лествичник каже: "Ако је онај који наређује и видљив, невидљив је онај који наређује нареднику"¹². Свети Дух води Предстојатеља шта треба да говори и како да поступи. Због тога се све дешава по благослову Игумана и у односу на њега, тако да сваки покрет монаха задобије одбљесак у вечности.

Срце Игумана који се моли за сваку ствар, представља биће монашке заједнице под његовим надзором. Цело братство живи у његовом срцу, као што и он сам живи у срцу сваког брата. Према томе, кроз молитву за сваког сабрата, срце монаха постаје центар јединства. Монах се учи да у свом срцу носи цело братство, молећи се за сваког брата и испуњавајући вољу свих. Његово срце се постепено шири. Почиње да задобија друге очи и други ум, усвајајући свету вољу Божју која жели "да се сви спасу". Моли се још за спасење целог света, и задобија дар ипостасне молитве, како је назива Свети Софроније. На овај начин, подвиг послушности постаје вежба за стицање Христове универзалности.

Монах такође обитава у духу послушности када подржава своју браћу да изврше послушања која им је Игуман наложио. Помажући им он постаје учесник истог благослова који ће они примити извршавајући своју послушност. У супротном, уколико им се успротиви, он потпуно губи благослов послушности. Важно је за монаха, када му је поверен неки задатак, да не чини ништа мање и ништа више од онога што се тражи од њега. Послушност захтева доследност. Према томе, ако чини мање, недовољно је, а ако чини више, умће своју вољу под опасношћу противљења божанској вољи.

Браћа монашке заједнице чине Тело Христово на конкретном месту. Они нису изабрали један другога. Божански Промисао их је сабрао из различитих места на земљи. Када се представљају пред Богом, Господ очекује да види све чланове, то јест читаво Тело, у срцу сваког појединца. Ако би и један од браће изостао из срца монаха, његово биће би било окрњено, јер је одбацио једног од чланова. Такође, то је знак да се налази изван духа послушности; да се не усклађује са божанским Промислом, који је довео тог брата на ово место; да његова воља није у складу са вољом Божјом. Уколико, пак, сваки пут када монаси стоје пред Богом, моле се по имену за сву браћу, без изузетка, монашки живот постаје светковина. Господу је угодно да види сву браћу у срцу свакога у време молитве и постепено разраста њихово срце да обухвати небо и земљу, чинећи их учесницима Своје божанске универзалности.

Живот, уопште, свакодневно вуче монаха да испољава љубав према браћи, са којима је повезан свештеним заветом послушности. Током богослужења бива оснажен молитава браће, али и његово присуство учвршћује њихово представљање пред Богом. Када долази на богослужења, монах испуњава две велике заповести: љубав према Богу, кроз заједничку службу, и љубав према ближњем, будући да се уклапа у тело које обухвата читаво братство. На овај начин, богослужења Цркве постају снага која препорађа монахе у манастиру који их обнавља.

Одлучност монаха да усредсреди своју пажњу на личну везу са Господом и да прихвати извесно злопаћење, не ради неких непознатих људи, него ради своје љубљене браће, доноси чудесне резултате. Будући да се све збива у Име Господње, неправде и понижења у оквиру монашког живота представљају почаст и привилегију, које нам, како напомиње Апостол Павле, припремају "вечно богатство славе"¹³. Ради се о етосу некористољубиве љубави, која гради живот, отвара врата, како у молитви, тако и у свакодневној реалности монашког живота.

¹² Уп. Јован Синајски, *Лествица* 26, 2, стр. 307.

¹³ В: 2Кор. 4, 17.

Општежитељни живот васпитава монаха да се не разочарава због привидних ствари, него да их, имајући доживљај сопствене немоћи, превазиђе. На тај начин он задобија велико и добро срце, које се разрасло љубављу и саосећањем. Онај ко је савестан у односу са својом браћом и доследан у сваком делу послушности, богати се благодаћу. Међутим, важи и супротно. Чак и најмањи миг у правцу гордости надмоћи над браћом изазива губитак смирења, чинећи монаха нејаким и неспособним да сачува благодат у свом срцу.

Монах који је себе смирио радо прихвата живот и вољу других у свом срцу. Лако општи и са небом и са својим ближњима. Научивши се животу у општежићу, постаје "со" братства. Пазећи да не заузима простор браће, нити да на било који начин повреди њихову савест, он их подстиче и надахњује, јер се добра расположења преносе, као што и "лоши разговори кваре добре обичаје"¹⁴. Према томе, монах постаје сарадник Божји у изградњи храма Светог Духа, и у себи и у својој браћи.

Уколико монах живи у духу послушности и сагласно Господњем примеру, он познаје, у часу повратка у своју келију, какву корист има, јер налази да га чека Онај, чијим путем је ишао, да би наградио Свог слугу чим стане на молитву. Тада се срце монаха без присиле отвара, и непропадљива божанска благодат преплављује читаво биће његово, са сузама благодарности због блистања Присуства Господњег.

Када заједница монаха функционише у Име Христово, огањ божанске благодати је свагда присутан. Може неки члан имати већу благодат, а други мање, међутим, снажнији чланови помажу слабије и преносе им благодат. Уколико један члан изгуби огањ благодати, он лако може поново да преузме пламен од своје браће, који су носиоци ипостасног живота. Док је пустиножитељ, за разлику од реченог, лишен ове привилегије. Као што Свето Писмо потврђује: "Брат коме брат помаже је као град утврђен и висок, моћан као утемељена царевина"¹⁵. Осим тога, заједница Светих на земљи има за помоћника горњи део Тела, велику Цркву и Заједницу Светих у вечности.

Свети Варсануфије даје сигурни знак послушности: Ако монах послуша девет од десет датих му заповести, значи да су девет биле у сагласности са његовом вољом, док је десета, у којој је показао непослушност, била у супротности са његовом вољом. Тај један пут, када није послушао, избацује га из тока послушности¹⁶. Његовање послушности поучава монаха да се увек одазове браћи својој са уобичајеним, "Амин. Да је благословено", које, на тај начин, постепено постаје једно апсолутно "да" према свом Старцу и својој браћи, одбацујући сваку двоједушност¹⁷. Послушност постаје друга природа монаха, а његово срце остаје исто, било да се његов захтев прихвати или не.

Постоји, међутим, и виши вид послушности, који показује да Христов етос цвета у монаху, када, после дугог одрицања од своје воље и распећа свог ума, његово срце постане истанчано. Тада постаје способно да расуђује о вољи и жељама браће, и одговара на њих на позитиван начин. Такође, једним покретом ума зна да ли је нека помисао или поступак угодан његовом Старцу или не, и тако непосредно дејствује сагласно Божјој вољи. Преобразивши се свим својим бићем у једно апсолутно "да", у онај велики дан, када Господ буде опет дошао "у слави", монах ће узвикнути апсолутно и вечно "да", сагласно са књигом *Откривења*: "Да, дођи, Господе Исусе"¹⁸, и ући ће заједно са Њим у Царство Његово. У Богу је све апсолутно и свето.

¹⁴ В: 1Кор. 15, 33.

¹⁵ Приче 18, 19.

¹⁶ В: Варсануфије и Јован, *Текстови расуђивања и тиховања*, том 3, изд. Ἐτοῦσιασία, Ἱ. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Καρέας, 1997, одговор 614, стр. 196.

¹⁷ Уп. Јак. 1, 8.

¹⁸ Откр. 22, 20.

Реч је о константама духовног живота, јер "Бог љуби онога који драговољно даје"¹⁹. У општежителном животу монах је дужан да има отворене очи, како не би пропустио посету Господњу, за коју му се пружају многе прилике. "Дан посете" је сваки брат са којим живи на истом месту. Ако монах придода честицу љубави свему што мисли, што говори, што чини, пожњеће натприродни плод посете Господње: живо присуство Господа у срцу.

Са јелинског превео Дејан Ристић

¹⁹ В: 2Кор. 9, 7.